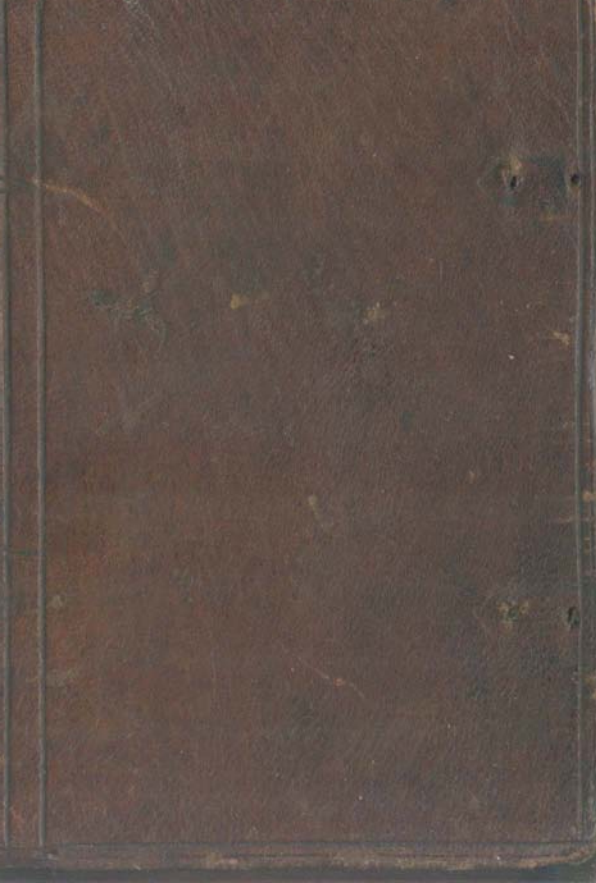

ԳՒՐԻՆՈՐԿԱՅԻ

Հիմն Ստուգութե,

Հաւաքեցեալ յուսմանէ բա-
նասիրէ 'ի փառս աս և 'ի յո

գուտ մերազնեից:

Եւ բաժանեալ յերիս մասուհա:

Սոս Երեւոյ:

Տպագրեցեալ 'ի Ս Ե հապետու-
թե Լ' Ժակառոյց Լ' Թուոյ ՍԷ

Երեւոյ ՏԷ Գ ու Կառ ՍԷ
բազան Սաթուղկսի ամ հայոց:

Եւ 'ի Ստորիարգութե ՍԷ
Եւ ՏԷ Յովակիմայ Լ' Ժե

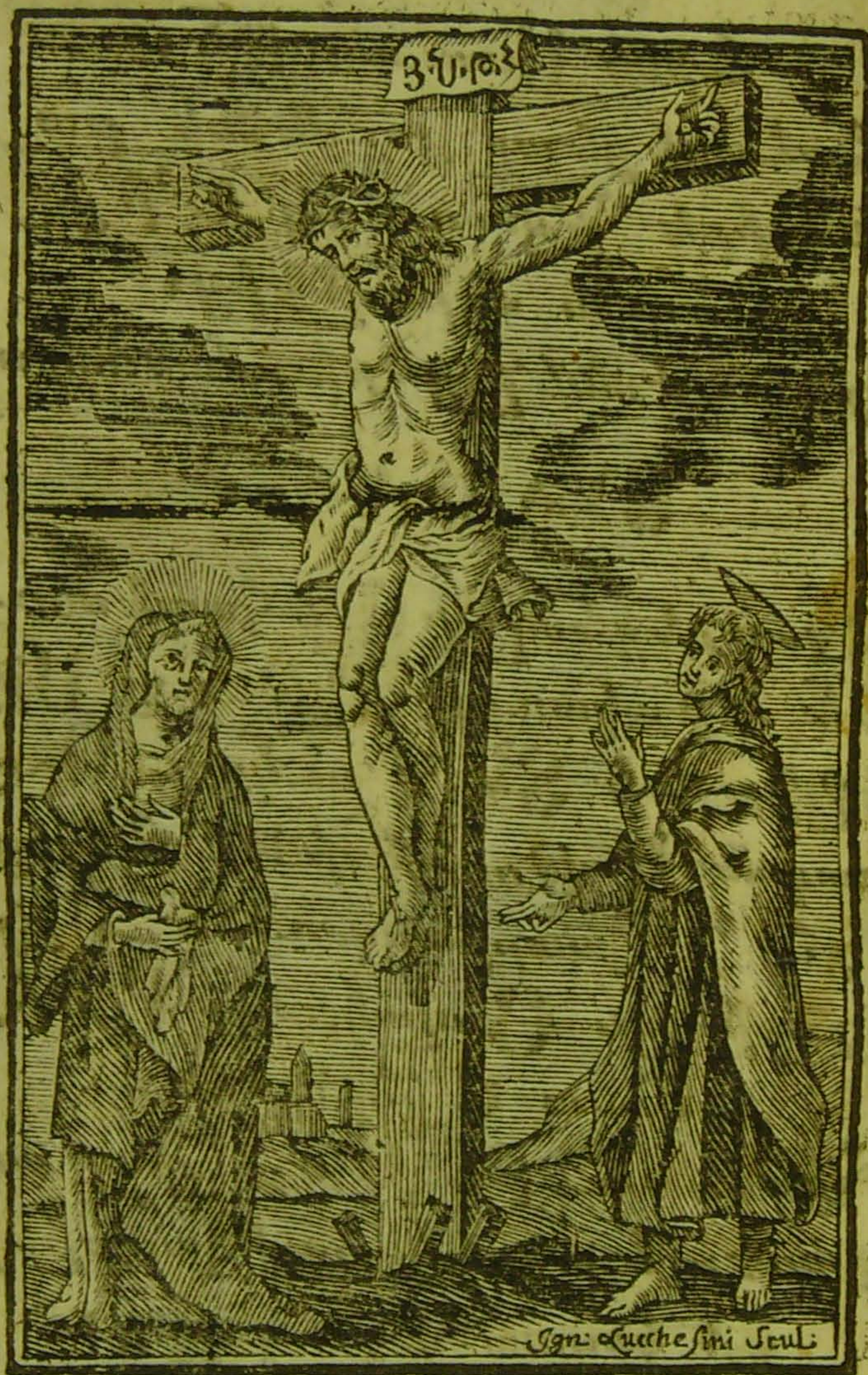
մաստ Ս Երեւոյ:

Հրամանաւ ՏԷ Օ արարիայ ազ-
գասէր և բարեկարգ Ստորիար

գի կոստանդնուպօլսոյ:

Յոսի ՏԷ 1783:

'ի Սոստանդնուպօլսոյ:

Աբ ԽԺ Աբ Է ՏԳՈՐ Աբ Է ԽԵՄԻԱՆ
 իր Խաչեցար ՎԵ մեր, ողորմեա մեզ:

Յուդա թէ՛ դարձ է երգել շոբ
 ան խաչեցարի՝ ևս :

Րէ սիրելի աշակերտն
 Վսի սքն Զօհաննէս ա

Լետարանիչն՝ ի գիրս յայտնութե,
 I, 18: Լքա եմ սկիզբն. և ես եմ վախ
 ճան, ես եմ կեանք՝ և ես եմ, որ
 մեռայն, և ահաւասիկ կենդանի եմ
 յաւիտեանս յաւիտենից :

Սիրելիք իմ, փրկիչն մեր Վս իւր
 ամենայն քերանովն՝ ասաց սիրելի
 աշակերտին իւրոյ՝ տեսլեանը մէջը,
 Թէ

Թէ զինչ արարի, և զինչ առնելոց
եմ, յայտնեմ քեզ. և յայտնեաց
Որ և եղև այն յայտնութիւն՝ (Կ,
տեսիլքն՝) մարգարէութիւն:

Եւ այս տեսլեան սկիզբն այս էր, զոր
ի վերն ծանուցաք, թէ ես եմ ըս-
կիզբն և այլն:

Ս) Ինչ կամէր ասել. դուք՝ որք ոչ
ծանեայք զիս, մինչ էի յձի, որ
իջեալ էի յերկնից, տալ կեանս բո-
լոր մարդկային ազգի:

Ս) Եւ բազում սիրոյ ելի ի խաչ և
մեռայ, յաղագս ի գերութե սպնյի
և ի գոփոխոց փրկելոյ:

Ս) Եւ այն՝ զի ես նոյն կեանքն եմ, որ
և կենդանի եմ յաւիտեանս յւրանից:

Ս) Եւ ըսեմն՝ ո՞վ սիրելիք իմ, Վա՛ն տրն
մեր՝ յայս յայտնութե մէջը՝ կեանս
պարգևօղ կեանքն եմ, որ մեռայ
կասէ: Եւ թէ ՎՃ ինքն որ չլինէր
նէ, ես եմ կեանք չեր ասէր:

Ս) Երէ կեանք՝ միոյն այ անուանէ:

Եւ այս ուրեմն՝ դուք լինէր խաչեցար

ասելէն կու փախչիք, որ ինքն Վհ
 չի փախչիր յասելոյ, թէ մեռայ:
 Վալ յայտնապէս կասէ, եւ եմ
 որ մեռայ: Վհա յայտնապէս կե-
 րեի, թէ ՚ի զուր կու բամբասէք
 զեկեղեցին մեր, որ կու երգէ ըզ
 ար Վհն խաչեցարիւ:

Եւ աղաղակէ մարգարէն ետայի.
 53. 4. Նա զմեղա մեր բառնայ, ե
 վս մեր չարչարի. բայց՝ նա վերա-
 ւորեցաւ վս մեղաց մերոց, ե պատ-
 ժեցաւ վս մերոյ անօրէնու թէց:
 Սեցիք ով ընթերցողք, բերանով
 մարգարէին եւ յայտներէ, թէ
 պարտէ բարձօղն մեղաց չարչարիւ,
 վերաւորիւ ե պատժիւ:

Մեղաց բարձօղն ով է՝ անձ է. ապա
 ուրեմն՝ անձ է չարչարվօղն:

() Երէ մարգարէն յիւր քովէն
 կարօղ չէ այսպիսի խօսք զրուցել:
 Վալ՝ զրուցօղն հոգին ար անձ է,
 որ մարգարէին բերանովն իմաց
 ժողովրդեան:

Մեք ևս այսպէս պիտի իմանամք,
որ արարիչն երկնի և երկրի հայրն
Լճ՝ անհնարին է երևիլ մարդկան:
Օ երէ զմարդն ՚ի հողոյ ստեղծեաց,
վայ՝ հողն նիւթական կարօղ չէ տե-
սանել զանձն աննիւթական:

Լպա ուրեմն՝ մարգարէն մեղաց բարձ-
ձօղն չարչարի պիտի ասելն այն է,
որ իւր էակից որդին յուղարկեաց,
և մարմին զգեցոյց, որ տեսանելի
լինի, և այն առեցեալ մարմնովն չար-
չարի, որ այսպիսին է հնարաւոր:
Օ երէ իւր փառօքն և անութքն՝
անհնարին է մարդկանց տեսանել և
չարչարել զնա:

Օ որօրինակ՝ շատ բան կայ, որ
կու տեսանեմք և կու ճանաչեմք,
լաքին՝ բոլորովին և կատարելապէս
չեմք կարէր իմանալ:

Որպէս զստեղս երկնից, և զլու-
սինն, և զարեգակն, որ յամեն օր
կու տեսանեմք, բայց՝ ինչ կերպ է,
ինչ ձև է, ինչ տեսակ է, ք բոլորին

ոչ կարեմք իմանալ:

Սակայն՝ ի ձեռն գործիքական միջ-
նորդի կարեմք սակաւ ինչ տեղեկա-
նալ, ցո տիւրապիւնով, և փերթեֆսի
զով, և սոցապէս փիլիսոփայական
գործիքներովն՝ մասամբ իւրիք կծա-
նօթանամք, և կիմանամք, որ յամէն
որ կու տեսանեմք:

Նմանապէս զսօժն ոչ կարեմք և ոչ
զօրեմք տեսանել կատարելապէս և
լքբոլորին, և ոչ իմանալ և ծանօ-
թանալ, եթէ ոչ իցէր մարմնացեալ
և մարդացեալ որդին աստուծոյ բա-
նըն Նստւած. որպէս և նահապետք
և մարդարեք նախագուշակեալ էին,
և յետոյ առաքեալքն, և սբ հարքն,
որ մեզ իմացուցերեն, քի հայրն
ած՝ իւր սիրելի էակից որդին՝ վս
մեր փրկութե զրկերէ, որ մարմնա-
ցերէ ի մարիամայ կուսէն, զմեր
բնութիւն առերէ, իրեն անծային բը
նութե հետ միաւորերէ, անբաժա-
նելի անճառելի և անշփոթ միաւո-

րուծք, որ և այնուհետև առօրն
 և առեցեալն մի և նոյն է, երկու չէ.
 Եւ հա այն մին՝ մեր փրկութեն չա
 մար չարչարուերէ, խաչուերէ, մե
 ուերէ, յարութի առերէ, և պիտի
 գայ դատէ, արդարները արքայութիւն
 տանի, և մեղաւորները դժոխքը
 զրկէ յաւիտեանս յաւիտենից:
 Առպէս գրէ աւետարանիչն մատ",
 16, 27: զի գալոցէ որդի մարգոյ
 փառօք հօր իւրոյ, հանդերձ հրեշ
 տակօք իւրովք. և յայնժամ հասուա
 ցէ իւրաքանչիւր, ինչ գործ ոց իւր
 եանց, Եւ հա դատաստան ընօղ ան
 մեր Եւ Քս այսպէս ըսեր վճուե
 րէ, և աւետարանիչն այսպէս գրեր է,
 որ այսպէս կհաւատամք:

Դարձեալ՝ օրինակաւ գրէ աւետա
 րանիչն մատ", 21. 33. Եւ որ մի էր
 տանուտէր, որ տնկեաց զայգի, և
 այլն: Իբրև մերձեցաւ ժամանակ
 պտղոյ, առաքեաց զծառայս իւր առ
 մշական, առնուլ զպտուղս նորա. և

կալեալ մշակացն զժառայս նր՝ զոմն
տանջեցին, զոմն սպանին, զոմն քար-
կոծեցին, և այլն:

Ղարաճեալ՝ առաքեաց այլ ծառայո-
քազումս քան զառաջինսն, և արա-
րին նց այնպէս: Նետոյ առաքեաց
առ նն զորդին իւր, և ասէ. Թերեւ
ամաչեսցեն յորդւոյ աստի իմմէ:
Լսկ մշակքն իբրեւ տեսին զորդին,
և ասեն ը միտս, սա է ժառանգն,
եկայք սպանցուք զսա, և կալցո՞ք
զժառանգութի սորա:

Եւ առեալ հանին զնա արտաքոյ
քան զայդին, և սպանին. և այլն:
39. և 49 հմբ: Եւ թագաւորս է
հայրն ի՛մ: Եւ զբկած ծառաները՝
նահապետներն ու մարգարէներն են)
որ նց չի հնազանդեցան մարդիկքն
բռնեցին սպանեցին:

Եւ ապա յղեաց զժոցածին միածին
որդին իւր, զի առցէ զմարդկային
բնութի, և ծնցի ՚ի սբյ կուսէն, և
դարձուցէ զմուրեալսն ՚ի գիտութի

ԶԴՄԱՐԱՌԹԷ: Իսկ մոլորեալքն՝
 փոխանակ դարձի իւրեանց՝ չարչա-
 րեալ սպանին զնա. և նա իւր հզօր
 զօրութիւն և կարողութիւն յարեալ
 ՚ի մեռելոց, որ յաւուրն դատաստա-
 նին՝ անոնց պատիժն պիտի տայ, և
 բոլոր անհաւատներուն:

Եւ որ հզօր զօրութիւն յարեալ
 ՚ի մեռելոց, է որդի Կ Եւ ԶԴՄԱ-
 ՐԻՄ, որպէս կըրուցեմք հաւատամ-
 քին մէջը, ու կու հաւատամք:

Եւ Եւ, լոյս ՚ի լուսոյ, Եւ ԶԴՄԱ-
 ՐԻՄ: Եւ եր որ մեռաւ, այն եր
 որ յարութի առաւ. իւր կամօքն
 մեռաւ, իւր կամօքն յարութի ա-
 ռաւ: Որպէս գրէ աւետարանիչն
 յօհաննէս, 10, 17:

Օ ի ես դնեմ զանձն իմ, զի միւ-
 սանգամ առից զնա. քի՛ յարութի
 պիտի առնեմ: Որ այսպէս ըսելէ,
 Թէ կամօքս պիտի մեռնիմ, և դրձը
 կամօքս պիտի յարութի առնեմ,

18: Աւագ հանէ զնա յինէն, այլ
 ես

Ես դնեմ զնա անձամբ իմով. իշխա-
 նութի ունիմ դնել զնա. և իշխա-
 նութի ունիմ միւսանգամ առնուլ
 զնա, և այլն: Եւ զայն ըսել է քի՛ իմ
 կամօքս մեռայ, իմ կամօքս ցարուի
 առի. ահա՛ մեռնողնալ նոյն Եւ
 էր, ցարութի առնողնալ նոյն Եւ
 էր: Գրէ աւետարանիչն յօհաննէս,
 ի գիրս կաթուղիկեայց. 1. 1:
 Եւ ձեռք մեր շոշափեցին ի վր
 բանին կենաց և այլն. 2. որ էր առ
 հօր՝ և երեւցաւ մեզ. 3:

Օ որ տեսաքն և լուսաք, պատմեմք
 և ձեզ, և այլն:

Եւ դարձեալ գրէ աւետարանիչն
 յօհաննէս. 11. 25:

Ես եմ ցարութի և կեանք: Եւ
 այս ցարութի և կեանքն՝ ով պիտի
 լինի, բայց միայն Եւ, որ իւր կա-
 մօքն խաչեցաւ, և ցարեաւ:

Արպէս և մեք երգեմք. սբ Եւ, սբ
 և հօր, սբ և անմահ, որ խաչեցար
 վր մեր, ողորմեա՛ն մեզ:

Ո՛վ որ այսպէս չի հաւատար, է կա-
տարեալ հերեաիկոս, և ամբարիշտ:
Պարձեալ ի տեսլեան յօհաննու,

1, 18: Ինքն նա՞յսպէս ասէ:
Եւ եմ կեանք, և ես եմ որ մեռայն,
և տհաւասիկ կենդանի եմ յաւննա
յաւիտենից, և ունիմ զփականս մա-
հու և դժոխոց:

Եւ խաչեցաւ ըսելը՝ մեղք եր նէ,
Թող ինքն չի զոռցեր, որ մեք եւ
չիղրուցեինք: Ո՛չպէս ինքն ըսաւ
ու սովորցուց, մեք եւս ուսածնուա-
պէս կղրուցեմք:

Օ ի ը ասից սբէն ներսիսի շնոր-
հալոյն, որպէս ծնունդն է սքան-
չելի, նոյնպէս և մահն հրաշալի, և
երկոքեան անքննելի, զի նայ է արարչի,
և աստ անմահն մեռանի, և ի
մահուն եր կենդանի:

Մանաւանդ պօղոս առաքեալն ասէ,
Փիլ, 2. 6: այլ զանձն ունայնացոյց,
զկերպարանս ծառայի առեալ, ի
նմանութի մարդկան եղեալ, և կեց

պարանօք գտեալ իբրե զմօրդ, խո
 նարհեցոյց զանձն, լեալ հնազանդ
 մահու չափ, և մահու խաչի, և այլն :
 Արդացէք և տեսէք անդ : Ապա
 ուրեմն՝ պարտէ մեզ խոստովանիլ,
 և ասել, սբ անժ, սբ և հօր, սբ և
 անմահ, որ խաչեցար վն մեր, ողոր
 մեա մեզ : () Էրէ՛ յաղագս մեր
 մարդեան՝ և վն մերոյ փրկութե՛
 իջեալ՝ ի յերկնից՝ մարմնացաւ, մար
 դացաւ, և այլն : Ավէ իջանօղն
 յերկնից՝ յայտէ, թէ բանն անժ .
 Ահա այն յերկնից իջանօղն էր, որ
 չարչարեցաւ, և խաչեցաւ :

Ապա ուրեմն՝ հարցանեմ, զինչ է
 ձեր փախչիլն յերգելոյ, զսբ անժն
 խաչեցարիւ, զոր մեք խաչեցարիւ
 եւ երգեմք նե, կու պախարակէք :
 Վա՛րք չէք գիտեր, որ հայոց ազգն՝
 զսբ անժն՝ ի դեմս Վսի կու երգէ,
 և ոչ ի դեմս սբ երրորդ ութե :

Ահա՛ յազգէն լատինացւոց յակոբ
 պատրիշն՝ լս այսմ մարին վերահասու

եղեալ է, և ասէ, թէ հայք զսբ
 լ'ճն' ի դէմս Քնի կու երգեն,
 և ոչ ի դէմս սբյ երրորդութե. և
 եթէ ի դէմս սբյ երրորդութե
 երգէին նէ, մեծ սխալման և հերձ
 ունաճողութե մէջ կու մնային, ասէ:
 Որպէս գրէ ի մէջ մեկնութի դա-
 ւանութե գրքոջն, ի թղթահամարն
 32. տես անդ: Եւ աստմէ կը-
 մէս ի մէջ պսմկն հատորին իւրոյ ի
 532 երեսն թէ հոռովք խնդիր ա-
 րարին ի հայոց, թէ զսբ անձն խա-
 չեցարիւ մի ասէք, որ միաբանութի
 անեմք ձեզի հետ:

Հայերնալ ասացին, ի մէջ ժողովին
 եղեալ յունաց վարդապետացն, թէ
 ի ձեզանէ՝ զսբ անձն խաչեցարիւ
 երգելն՝ մէք ուսաք, մինչ ցայժմ
 այնպէս կու երգեմք:

Եւ աս մենք ի մեր քովէն, և մեր
 կամացը կեօրէ չեմք ի ձառն արեք.
 որպէս և ունիմք ի ձէնջ վկայս, զի
 կայ արդ ևս՝ յարձանս փորագրեալ

գրով ձեր, 'ի դամասկոս, և 'ի մա-
 մեսուիա: Աբ Վ'Ֆ, սբ և հզօր, սբ
 և անմահ, որ խաչեցար վն մեր, ու
 զորմեա մեզ: Վ'բդ՝ հարցանեմ ձեզ
 դուք՝ որ նախ 'ի յօսեփայ արեմա-
 թացւոյն ուսեալ էիք ը մեզ, և յե-
 րից սբ ժողովոց և սրբազան հայրա-
 պետաց աւանդելովն՝ կու երգէիք
 զսբ անձն խաչեցալիւ, մինչև 'ի
 քաղկեդոնի աշխարհակործան ժողով-
 վըն: Վ'յլ ոչ գիտեմք զինչ վնաս
 տեսիք խաչեցար յասելէն, որ յայն
 աշխարհակործան ժողովոյն մէջն՝
 զխաչեցարն վերցուցիք: Աղէմեա
 պատրիչն ասէ, թէ պատիժ մի եղաւ
 'ի կոստանդնուպօլսոյ քաղաքն, 'ի
 Արուիլ կոչեցեալ պատրիարգին ժա-
 մանակն, ինքն վէ ժողովուրդն երբ
 աղօթք կնէին, թէ այն պատիժն
 վերնայ. յայա միջոցիա, ց' յայա ա-
 ղօթիցա մէջն իջէն, մէկ մարդ մի
 յերկինքն տարին, և 'ի յերթալն նր
 յերկինս՝ ժողովուրդքն հիացան,
 և

և ՚ի ժամանակէ մի յետոյ՝ վայր իջաւ,
 ժողովուրդքն այն մարդուն հարցան,
 Թէ զի՞նչ տեսար՝ զի՞նչ լսեցիր,
 Եւ նա պատասխանի տուաւ և ը-
 սաւ, քի զորք ան խաչեցարիւ մի՝
 ըսէք, եւ՝ այսպէս ըսէք, նք ան,
 նք և հզօր, նք և անմահ, ողորմեա՛
 մեղ. այնուհետեւ զխաչեցարն վեր-
 ցուցին. Եւսե չարն Աղէմէս, Թէ
 այնուհետեւ՝ այն պատիժն վերցաւ,
 որպէս գրեալ է Աղէմէսի ՚ի մէջ պատ-
 մական հատորին, որ բոլորն հայեվար
 է, և ՚ի հռօմ ստամբայ եղեալ է,
 յառաջնոյ հատորին 203. տես անդ.
 Ահիւ լի եղբարք իմ՝ այս սուտ պատ-
 մութի է, չի լինի Թէ հաւատայք.
 () Երէ՛ Լ՛ծն անի՛ այսպիսի խեղ-
 եատակ հրաշքներ չի աներ. զի այն
 երից նք ժողովոց՝ սրբազան հայրա-
 պետացն՝ մի՞ Թէ ան մոռացեր էր
 յայտնել և ազդել. որ յայս չար
 ժողովոյս քաղկեդոնի ժամանակն
 այ միտն անկաւ. Լ՛յս նք անին
 Լ՛

բանը՝ թէ խաչեցարով չըսեն տէյի՝
 այն մարդն յերկինս վերացոյց ասե
 խենդն կողմէս ॥ Կիւ եւեղո՛ւկ կու
 թու-թե եւ խելագարութե իւրոյ, որ
 մոլորեւով առաջքն վերջքն չմտա-
 ծելով՝ այսպիսի սուտ պատմութի-
 ներ շինելով՝ զսբ հաւատոյ դաւա-
 նութիւն իբաց թողին, զոր մը
 հարքն աւանդեցին մեզ:

Եւ 451 տարի, որ զսբ անձը խա-
 չեցարիւ կասեին նե, այն ըսողքն՝
 մի՛ թէ հերետիկոսք էին, զոր եւ
 քաւ եւ մի՛ լեցի:

Օ՛ սբ անձն՝ ո՛վ որ խաչեցարով եւ
 չի ասերնե, այն է հերետիկոս. վե
 վերցնողներն են հերետիկոս:

Օ՛ այն մարդն, որ յերկինս վերա-
 ցուցիննե, բարի հրեշտակները վե-
 րացուցին, թէ չար հրեշտակները:

Նետոյ այն մարդը եպիսկոպոս մի
 եղև, ճգնաւոր մի եղև. այն ինչ
 յազգէ էր, ասացէք մեզ:

Պօղոս առաքեալը կասէ, թէ մեք
 ի՛նչ

ինչ որ քարոզեցինք նե, ամբողջու
ցինք նե, զայն հաւատացեք, զայն
պահեցեք: Այն հրեշտակ յերկ
նից իջնի, ըսէ, թէ զայլ բան
հաւատացեք. վէ մենքալ որ ըսենք
նե, մենքալ նզովեալ եմք, հրեշտակ
ներնալ նզովեալ են:

Եթէ ըսէք սուտ է, Պօղոս առա
քեալը ասանկ բան չի ասեր. տե
սեք ի թուղթն գաղատացւոց, Գլ'
1. 6. Օտրմանամ, զի այդպէս վաղ
վաղակի փոփոխեք յայնմանէ, որ
կոչեացն զձեզ ի շնորհսն քօի, յայլ
աւետարան, որ ոչ գոյ այլ:

Բայց՝ եթէ իցեն ոմանք, որք խը
ռովեցուցանիցեն զձեզ, և կամիցին
չըջել զաւետարանն քօի:

Այլ թէ մեք՝ կամ հրեշտակ երկ
նից՝ աւետարանեացէ ձեզ աւելի,
քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ,
նզովեալ եղիցի: Արպէս յառաջա
գոյն ասացաք, և արդ՝ դարձեալ ա
սեմք, եթէ ոք աւետարանեացէ ձեզ

աւելի, քան զոր առիքն, նպովեալ
եղիցի: Տէն, որ երկու անգամ ը-
սաւ, քի չգիտնաս թէ ետղլմիշե-
ղաւ: Առաքեալները՝ վե երեք մը
Ժողովքին հայրապետները՝ որ խա-
չեցարիւ կսէին նե, մի թէ անոնք
մեղանջեցին, հերետիկոս եղան,
չե: Այս բարձօղքն մեղանջեցին,
և հերետիկոս եղան:

Իւրեանց գիրքերուն մէջ մը ան-
խաչեցար երգելը շատ տեղ գրած է:
Մէկ գիրք մի կայ, անունն կարգա-
ւորութի հասարակաց աղօթից եկե-
ղեցւոյն հռօմայ՝ պասմայ եղերէ 'ի
մարտիլեայ քաղաքն, 'ի թէին փրկ-
չին 1708. 'ի թղթհ" 217. գրել է:
Չեռքն՝ որ հաստատեաց զկամարն
երկնային, կապեցին զինուորքն ա-
ռաջի այն պիղատոսին:

Եւ 'ի թղթահամարն 218 ասի:

Այն որ ստեղծ զքեզ, և զզօրսն
երկնային, այսօր մեռանի, 'ի մէջ
Ժողին և աւաղակին: յովսէփ աղեւ-

սէր պիղատութիւն, հայցեմք 'ի քէն
զմեռեալ մարմինն 'ի խաչին. զսբ
մօն երգէր, բեւեռները ելաւ, խո
նարհեալ հանդեաւ 'ի վր բազկացն
յովսէփին. Եւ գարձեալ 'ի նոյն
գրքով յերեսն. 200 ասի:

Ո՛վ ոմ ար մօ մեր, խաչեցաւ վո
մեր, թաղեցաւ, և յարեաւ, և այլն:
'Եւս' նեքտառիոս պատրիարքն կոս
տանդնուպօլսի՝ գրէ 'ի պատմութեն,
թէ ոչ կարաց յովսէփ արեմաթացի
հանել զբեւեռն, որովք ձեռք և
ոտք քսի բեւեռեալ էին:

Յորժամ զսբ մօն երգէց երեք
անգամ երից բեւեռացն, ելին յայն
ժամ բեւեռքն: Յառաքինութեց
գրքովն՝ յերեսն 107, կայ մէկ քա
նի վկայութիւներ, գրենք, որ զմեր
սբ եկեղեցին բամբասողքն, զղջա
նան, Ոմ թէ մարմինն պետրոսի՝
խոցի, տանջի, կամ մեռանի, ասի
թէ պետրոս խոցեցաւ, տանջեցաւ,
կամ մեռաւ: Եւս ուրեմն՝ ճշմարիտ
է

Է ասել, թէ քանն այն և անձ՝ չար-
 չարեցաւ, խաչեցաւ, մեռաւ, թա-
 դեցաւ, և յարեաւ, զոր ուրանայ
 նեւատոր: Տիմայ ասկից յայտնուե-
 ցաւ, թէ ո՛վ որ ան անձը խաչեցա-
 րիւն ևս չըսենէ, է նեւատորեան:
 Լ'պա ուրեմն՝ մենք որ անոնց նեւ-
 տորեան կսենք նէ, թող չի՛ արթո-
 ղին. զերէ իւրեանց գիրքը վկայու-
 թիւն տուաւ: Դարձեալ ՚ի նոյն
 Գրքոյ, եբրա՝ 156: Վայել իսկ էր
 նմա, վայ ամ, և որով ամ, բազում
 որդիս ՚ի փառս ածել, և զառաջնորդ
 փրկութե նց՝ չարչարանօք կատարել:
 Լ'սէ, այս չորսը միայն այն յարմա-
 րին. քանզի այս, վայ ամ, սալթ այն
 յարմարի. ըս այնմ՝ առակաց, 16, 4:
 () ամ ինչ գործեաց ան վն իւր:
 Եւ այս ևս՝ որով ամ, կսուի վն
 քանին այն, ըս այնմ յօհ՝, 1. 3:
 Լ'մ ինչ նովաւ եղև: Լ'յլև ՚ի փա-
 ռս ածելն է միայն այն, ըս այնմ
 սաղ՝, 83, 13: Տէր տացէ զչնորհօ

Ե զփառս: Իսկ Չորրորդն՝ Է միայն
այ, որպէս ասի սաղ՝, 36, 39:

Փրկութի արդարոց ՚ի թնէ է: Լ'պա
ուրեմն՝ ան մեռաւ չարչարանօք:

Լ'յս ըսողն է լաթին, որոյ անունն
Քրայ պետրոս, ՚ի կարգէ քարոզողաց:
Յայս գլուխս՝ ուղղափառ վարդա-
պետութի կնէ, ուրիշ տեղ կպաշ-
լայէ, նեատորի աղանդը՝ վէ հաւա-
տը՝ կու հաստատէ. որ կլլայ նեա-
տորական: Կէնէ այն դրբին մէջն
հաւաքաբանութի կնէ, ք' վկայութի
ներն կու ժողովէ և կսէ:

Թաեպետ կարէ ոք կոչիլ տր, վն
ունելոյ զիշխանութի ՚ի վն ոմանց.
այլ ոչ ոք ատեղծ ունած՝ կարէ կոչիլ
տէր փառաց, ըն սաղմոսին, գլուխ
23, 10: Տէր զօրութեց՝ սա ինքն
է Թագաւոր փառաց:

Լ'յլն ասի Ի կոր՝ 2, 8: Սաջեալ
զմրն փառաց: Լ'պա ուրեմն՝ կա-
րելի է ասել, Թէ ան խաչեցաւ, և
այլն: Տեսեք անդ: Լ'յլն՝ գիրք մի

կայ, անուշը բուրաստան աղօթից,
և ՚ի պարտեզ կոչեցեալ գրքոյն՝ պա-
տարագին դէմ կու կարգան, առէք
կերէքին աղօթքը, ուր գրի այսպս.
Ողջոյն քեզ ճշմարիտ լ՛ծ՝ ծնեցել
՚ի մարիամայ կուսէն, որ զենար և
մեռար ՚ի վր խաչին:

Լսեղեցնայ մէջը այսպէս կու հա-
ւատան, ՚ի դուրս կելլեն՝ տաճկնե-
րուն՝ և դատաւորին առջևը՝ կանն,
Թէ մենք հայերուն ժամը անոր հա-
մար չեմք երթար, որ հայերը քիւ-
Քիւր կնեն, և զանժ օրը ինն անգամ
կու մեռցընեն, անոր համար ժամեր
նին չեմք երթար:

Նիրաւի հերձուճած օղբն մեզմէ դար-
ձօղբն՝ ուրացօղ են, անհաւատ են,
անբարիշտ են, դիճապաշտ են:
Ո՛չ ես ասեմ, այլ աւետարանիչն
մատթէոս, ԽԾ, 33:

Եւ որ ուրացի զիս առաջի մարդ-
կան ուրացայց և ես զիս առաջի հօր
իմոյ, որ յերկինս է:

Կրե և առաքեալն Յուդայ Թադէ
սո Ի. ԻԻ. Լ՝ այ ե նց. զի լի ճանապարհ
հին կայենի գնացին, և լի մոլորութե
բաղաամայ զեղիւեցան զհետ վարձուց,
և լի հակառակութե կորիսայ կորեան:
Սոքա են ատեցեալք, շոգ մոգք, եւ
Թեալք զհետ ցանկութեց իւրենց,
'ի սերս իւրեանց խարդախութեք:
Լ ինին լի ձեզ ուրախակիցք, անեւ
կիւղք զանձինս ճարակեն, ամպք
անջողիք հողմակոծեալք, ծառք
պտղակորոյսք, անպտուղք, կրկնա
մեռք, խլեալք արմատաքի:

Լ նսաստ ալիք ծովու, որք միշտ
փրփրեն զիւրեանց զանձանց զամօթ,
ատեղք մոլարք, որոց վիհ խաւա
րին՝ յաւիտեան պահեալէ, և այլն.
տեսեք անդ: Լ յս սք երանելի ա
ռաքեալն մեր՝ զհայոց սք եկեղեցին
ուրացողաց համար ատերէ, որ լի
հայոց սք եկեղեցին ուրացերեն,
ու միշտ կը հայհոյեն զնա հերետի
կոս ասելով, և զնա՝ որք զմկրտութե

խորհուրդն բարձին, և սրսկմամբ
հաստատեցին. ալպերտի դերք վե
ցերորդ գլ" 9. Թղթահամար 396 և
397: որք են արտաքոյ խորհրդոյ
կաթուղիկէ եկեղեցւոյ, ուղղափա
ռըս ասելով: Սայ կուրուծէ նց:
Յոյժ յարմար է բանն առաքելոյն
Պօղոսի, ըմարդարեին եսայեայ՝
որ ասէ, եսայ" գլ" 5, 20:

Սայ այնոցիկ՝ որք ասիցեն զչարն
բարի, և զբարին չար: ոյք դնիցեն
զլոյսն խաւար, և զխաւարն լոյս: ոյք
դնիցեն զքաղցրն դառն, և զդառնն
քաղցր: գրէ ալպերտն իւրեանց,
ի Թղթահամարն 252:

Ղարձեալ մարդեղուծքն եղև մորն
ծառայ, յաւիտենականն՝ ժամանա
կաւոր, անչափն՝ փոքրիկ, վեհագոյնն
ստորնագոյն, անպարագրելին՝ տե
ղակալ, պարզն՝ բազմադրեալ, ցո՛ւմ
ացեալ և միաւորեալ:

() Ի նժ պարզ եուծի է, բայց՝ մի
աւորեւով ը բնութեա մերում՝ բա

զադրեցաւ • Եւ () գոտորհնոս, ան
տեսանելին տեսանի • անշոշափելին
շոշափի • անմահն զենանի •

Հարցանեմ, անմահ ըսածը, որ կը
զենանի, մարդկութի իմանամք, թէ
անմութի • Եւ թէ անմութն իմանամք,
հայհոյութի է • զերեւել անմահ է •
Թէ մարդկութն իմանամք, ևս հայ
հոյութի է • Եւ այժմ փառաբերալը մէ
տցեալը պիտի հաւատամք •

Եւ արձեալ ասե () գոտորհնոս, ո՞վ
երբեք կարեցէ մտախոհ լինիլ, եթէ
մեռամբ կնոջ բարձեալ լինի՝ բար-
ձօղն Ծի • հացն հրեշտակաց՝ կերակ-
րի • զորութիւն երկնից՝ տկարանայ •
կեանքն ամենեցուն՝ մեռանի •

Հարցանեմ, որ բնութիւն կոչի կեանք
ամենեցուն • ոչ ապաքէն ան Լմիւն
է, զորմէ ասի տկարանայ, մեռանի •
Եւ թէ սոսկ մարդկութե ասեա, հայ
հոյեա • Եւ եթէ սոսկ անմութե ասեա,
առաւել հայհոյութի է •

Եւ այլ ասելի է, եթէ անկայացեալ բա-
նին

նին այ, միաւորեցելոյն ընդ մարդ-
կուծեանն Վճուծքն իւրով. ըստ
այնմ, որ ՚ի կերպարանս այ եր, ոչ
ինչ յափշտակութի համարեցաւ ըզ.

լինիլն հաւասար այ:

Վճ զանձն ունայնացոյց, զկերպարա-
նրս ծառայի առեալ, ՚ի նմանութի
մարդկան եղեալ, և կերպարանօք
գտեալ իբրեւ զմարդ. խոնարհեցոյց
զանձն, լեալ հնազանդ մահու չափ,
և մահու խաչի, և այլն. փիլ", 2, 70
Ըստ այսմ, և վարդապետք եկեղեց
ւոյս հայաստանեայց՝ ի բազում տե-
ղիս գրեալ են. որպէս յերգս շա-
րականին ասի. Ար եակիցնէ հօր
և սբ հոգւոյն, ՚ի յերկրի երևեցաւ.
Ար հրեշտակացն անտեսանելին է, ՚ի
վր խաչին տեսաւ. Ար սրօթեիցն
անհասանելին է, ՚ի գերեզմանի ե-
գաւ. Ար քրօթեիցն անիմանալին է,

՚ի յերրորդ. ասուր յարեաւ:

Վասն անակիզքն բանդ, որ յանձառ-
ալծող նստիս, զքեզ տեսաք ՚ի խ-

չին, վս արարած ոց քոց փրկութե,
() քեզ, որ անքննինդ ես յեութե,
սպասաւորին ապտակեալ, և զինուո
րըն գեղարդեամբն խոցեալ, զանա
րատ զկող քո իխաչին:

Ար Թագաւորդ ես անմահ, զմեռա
նիլ յանձն առեր, և զԹաղուսն ե
րեք օրեայ, վս արարած ոց քոց փրկ
կութե, և այլք յոյժ բազումք:

Ա՛վե որ ունայնացոյց զանձն, և է
առ զկերպարանս ծառայի:

Ա՛ջ ապաքէն բանն անձ՝ և որդին մի
անձին՝ էառ զկերպարանս ծառայի:

Ա՛հա նոյն առօղն ասեմք, մեռաւ
առեցելովս. Բանգի սբ ժողովս է

փեսոսի այսպէս դաւանեաց զմար
դացեալ բանն անձ քո՝ մի անձն, մի

դէմ, յերկուց բնութեց անբաժա
նելի միանորեալ մի բնութի, մի տր,

յս քս որդի այ: Ա՛յ այ ասեմք և
մեք հետեօզքս երից սբ ժողովոցն,

սբ անձ, սբ և հզօր, սբ և անմահ,
որ խաչեցար վս մեր, ողորմեա մեզ

ԼճՆ ոչ ըն աղանդապետին՝ մինն պայ
ծառանայր սքանչելեօք, և միւսն ախ
տակրիւր չարչարանօք:

Ս՝իսն և միւսն՝ երկու քս ըսելէ,
և երկու անձն: ԼճՆ արդ՝ եկեղե
ցի հայոցս՝ մի տր յս քս դաւանի:
Խսկ ասէ աղանդապետն, մինն պայ
ծառանայր սքանչելեօք, և միւսն ախ
տակրիւր չարչարանօք, ոպ գրի ՚ի
Թէոփիլոս գրքոջ, ՚ի ԹղթաՏամարն
21: Ս՝յսպիսի չար աղանդապետին
հետեւերէք, ու հայոց սբ եկեղեցին
կու բամբասէք, քի զսբ ածը խա
չեցարիւն կու երգէ:

Լճրեք սբ Ժողովքը՝ վե սբ հայրա
պետները՝ այնպէս երգերեն, մեն
քալ անոնցպէս խաչեցար ըսերենք,
ու կսենք: Ս՝ենք մարդկու թիը՝
յաժ ու թէն բաժանող չեմք:

Ընչպէս չար աղանդապետն, որ էր
՚ի Ժամանակս ամբարիշտ արքային
մարկիանոսի, սբ հայրապետաց և սբ
Ժողովոց հակառակ՝ ըսաւ, քի ոմ

պայծառանայր սքանչելեօք, և ոմն
 ախտակրիւր չարչարանօք. լաքին պաս
 մա արած գրեանց մէջը՝ մինն և միւ
 արնէ գրած, որ երկուքն այլ մեծ
 հերետիկոսութիւն են ըդեմ ճշմար
 տութե: Քանզի՝ ոմն ասելը՝ անձն
 ասելէ, և երկու ոմն ասելը՝ երկու
 անձն ասելէ: Եւ աղանդապետս
 երկու անձն կու հաւատայր ՚ի քս,
 երկու դէմս և երկու որդիս, և
 ըստնօղքնալ զնա՝ այնպէս կու հա
 ւատան: () ՚ի բառս այս (ոմն) անձն
 ըսելէ, զանձն կու ենթադրէ:
 Արպէս գրի ՚ի փիլիսոփայութեն
 կովդնայ, թէ (իմն, և զինչն) իբրեւ
 անկերպ իմն են, և ոչ յոյժ որոշել,
 նշանակեն զեութին:

Իսկ (ոմն, և ոմն) իբրեւ որոշագոյն՝
 նշանակեն զանձն: Աւստի՝ թէ ոք
 հարցանիցէ, ո՞վ է այն, որ յաղթեց
 դարեհի: Աստուսխանեմք, նշանակել
 զանձն աղեքսանդրի:

Իսկ եթէ խնդրեցէ ոք, զինչէ ա

դէքսանդր, պատասխանեմք նշանա-
կեալ զէութիւն, կենդանի բանական,
Յորմէ յայտ է, թէ ոմն նշանակե-
ղանձն: Իսկ իմն՝ զէութիւն, 233 թղ',
բ. հատ': բացէք և տեսէք զոմն
բառն, ի բառարանն միսթարայ, որ
կոչի (ասէ) անձնական:

Օ ի ի քս էն երկու իմն, բայց ոչ
ոմն և ոմն, ի մէկնութե մատ' աւել-
տարանին՝ ի թղ' 440.

Եւ Վարդգոր անձաբանն ասէ, թէ
յերրորդութե՝ էն երեք ոմն, և մի
իմն: Եւ ի քս էն երկու իմն, և
մի ոմն: Տեսէք տիրելիք, և ի միտ
առէք, ձեր պաշտած մարդոյն զհայ
հոյութիւն. ի քս՝ երկու անձն դա-
ւանի, և իւրեան հետեօղներնալ
այնպէս հաւատան, այնպէս կուսոյ-
վըրցնեն, որ է յայտնի հերետիկո-
սութի, և քան զնեատոր առաւել
չարագոյն: Օ ի ի քս ոչ լինի եր-
կու ոմն, լս զկայութե Վարդգորի
անձաբանին: Եւ թէ՝ մինն և միւսն

ասելն ևս՝ ցուցանէ երկու անձն,

լքծէ ոչ հաւատայք, ահա վկայ աւել

տարանիչն՝ Ղուկաս, 18. 10.

Եւք երկու ելին ՚ի տաճարն կալ
յաղօթս, մինն փարիսեցի, և միւսն

մաքսաւոր: Տեսէք սիրելիք, զի

փարիսեցին՝ և մաքսաւորն՝ ոչ են

մի անձն, այլ՝ երկու անձիւք:

Ար այն չարն՝ մինն և միւսն ասելով,

յայտնի երկու անձն կու գաւանի

զքս, որ է հայհոյութի:

Կրէ սքն ներսէս շնորհալին ըգէմ

չարիս այսորիկ, ոչ ոմն անմահ՝ ոմն

մեռեալ: զի այս երկուք՝ են բաժա

նեալ: այլ որ անմահ՝ նոյն և մեռել:

և որ մեռեալ՝ անմահ մնացեալ:

Տեսէք սիրելիք, ոպ սքն ներսէս

շնորհալին յանդիմանէ զնա, ասելո,

վրն, ոչ ոմն անմահ՝ ոմն մեռեալ:

Կրէ և ալպերտն, ՚ի չորրորդ գլբ

քովն, 9 գլու խն զբանս սբյ ժողովոյն

եփեսոսի:

Քահանայ՝ զի ինքն աղաչէ զինքն,

Ի

32

և

և ինքն լսէ ինքեան. ինքն ծառայ,
որ աղաչէ զինքն տր. և ինքն անձ
լսէ ինքեան մարդոյ. և այլն.

Ուրեմն՝ որ այսպէս է, հայոց եկե
ղեցին՝ որ ասէ առ քն տրն մեր,
տք անձ, տք և հզօր, տք և անմահ,
որ խաչեցար, թաղեցար, յարեար,
համբարձար փառօք առ հայր, ողոր
մեա մեզ. է ճշմարիտ ուղղափառ.

Որպէս բանն օգոստինոսի, որ գրի
յառաքինութեց գրքոջն, 231 թղթա՝
յերկրորդ մասին, ՚ի գլուխն ք, յա
ղագա սիրոյ, զոր ասէ.

Սնպէս զօրաւոր է սէրն, որ քար
շեաց զնա յերկնից յերկիր. և զտրն
արար ծառայ զոր կապեաց չ սեանն
և բեռեաց ՚ի խաչին.

Բայտ այնմ, այնքան սիրեաց անձ զն,
մինչև զորդին իւր միածին ետ, յօ՝
3, 16. Տեսէք սիրելիք զգրեանա
ձեր, թէ զինչ կասեն.

Բայց դուք՝ ոչ կարդայք բնաւ ըզ
գիրա, և ոչ ՚ի միտ առնուք զբանա,

այլ տգիտաբար բամբաստէք զմեր հայ
ոցս եկեղեցի, թէ 'իսբ ան խա
չեցար ասելով՝ զերրորդութեն ասին
խաչեցաւ: Սիրելիք. մի թէ տգիտ
իցեմք մեք, զի զերրորդութեն ասի
ցեմք խաչեալ:

() Ի ոչ երգեմք զսբ ան 'ի դեմս
երրորդութե, այլ 'ի դեմս բանին այ,
և նմա ասեմք խաչեցաւ:

Եւ յաղագս զբանս հաւաստի առ
նելոյ, կալ քեզ զվկայս զայս, որ
ջատագոյն է հռոմայ եկեղեցւոյ, և
թշնամի հայոց սբ եկեղեցւոյ, որոյ
անուան յակոբ պատրի. գրէ 'ի մեկ
նութեան չորից աւետարանաց, թղ"
291: և թէ ստուգիւ գիտեմք, թէ
երգեն զսբ ան հայք, ոչ 'ի դեմս
երրորդութե, այլ 'ի դեմս միոյ և եթ
'Իսի: և 'ի 292. թղթ" ասէ:

Եւ 'ի զուր և տարապարտուց բամ
բասի հայոց եկեղեցին, և այլն:
Տեսէք սիրելիք, ոպ բռնադատեալ
'ի ճշմարտութե, ըս այսմ մասին ուղ

դապէս խօսեցաւ։

Օ ի՛նչ ուրեմն գեռեալ ձեր վայրա-
պար զօղանջէն, թէ հայոց եկեղե-
ցին զերրորդ ուէն ասէ խաչեալ։
Ի՛հա տես, զի յակոբ պատրին վը-
կայեաց, թէ ՚ի զուր բամբասի հայոց
եկեղեցին։

Եւ թէ այսպէս, զիարդ փախչեք
յասելոյ ան խաչեցաւ։ Բանգի ու
հա ձեզ զարմանալի բան մի եւ՝ որ
բանն ան եկն յ՝, առեալ զմարդ
կային բնութի, և միաւորեաց լիւ-
րում անութեն։ որ միաւորելովն՝
զայն մարդկային բնութին անացոյց։
Ըս այնմ, թաղման յերգս շարականին
ասի։ Օ անապական՝ զանձացեալ մար-
մինն՝ պատեալ սբ կտաւօք, և եդ ՚ի
գերեզմանի։

Նաեւ՝ ահա՛ ձեզ եւս վկայ՝ սրբազան
առաքեալն պետրոս, որ ասէ, գրծ՝
2, 36։ Ի՛նչդ՝ ճշմարտիւ գիտացե-
ան տունդ իսրայէլի, զի ան զնա և
օծեալ ան արար, զայն ի՛նչ զոր

դուքն խաչեցիք:

Եւ զի նշ կամի ասել արքադանն
պետրոս: Եւ ասել կամի, թէ արն ըզ
նա, քի ի արքունհոյ անձանէն ասե
ցեալն օծեաց, և անձացոյց:

Եւ յետոյ յորե, թէ զայն քի զոր
դուքն խաչեցիք:

Եւ յսինքն ով հրեայք զայս քի զոր
դուք մարդ կարծեւով խաչեցիք,
ասկայն ան էր:

Եւ թէ զանձունէ նր ի կարծիք մը
տանէք, թէ այն ի խաչ ելանօղն
մարդ էր, զայն օծեալ ան արար:
Եւ կայէ շնորհալին, ի մէջ քի որ
դի գրքով, և ասէ:

Եւ մահացուն խառնեալ ի նմին, և
զև անմահ ընդ անմահին:

Արող ցուցանէ զանշփով միաւորու
թիւնն և զմիութիւնն:

Կրիգոր անձաբանն և ս վկայէ, թէ
ան մարդացեալ է, և մարդն անձա
եալ. կամի ասել, թէ զայն ասեցեալ
մարդկային բնութիւն անձառելի և

անքննելի միաւորութիւն անժայտոյց.
որ եղև առօղն եւ առեցեալն մի ան
եւ մի Եր (Յ) Բն:

Եւ յայտ եղև, զի ասացաք, ոչ մի
այն անժայտի, եւ ոչ միայն մարդ-
կութիւն խաչեցաւ, այլ յերկուց կա-
տարելոց միաւորեալ մի կատարեալ
քնն վն մերոյ փրկութե խաչեցաւ,
մեռաւ, եւ թաղեցաւ, որով եւ փրկեց
զմեզ: Որ թէ ոչ կամէր՝ ոչ մեռա-
նէր. ոպ գրի գործոց 2. 24: Թէ
ոչ էր հնար ըմբռնիլ նմա ի նմանե.
քանզի ինքն էր Եր մահու եւ կենաց:
Եւ յայտ եղև, թէ իւր կամաւն
մեռաւ, թէ ոչ կամէր ոչ մեռանէր,
Գրե յօհան" 10, 17: Եւ զնեմ
զանձն իմ, զի միւսանգամ առից ըզ-
նա: Ոչ ոք հանէ զնա յիշեն, այլ
եւ զնեմ զնա անձամբ իմով. իշխա-
նութի ունիմ զնեւ զնա, եւ իշխա-
նութի ունիմ միւսանգամ առնուլ
զնա: Եւսմի ասել, թէ այն ժամա-
նակն՝ որ հրէայք զիս իխաչ հանե-
ցին

ցին, չի կարծեք, թէ իւրեանց կա-
րողութիւն արարին, այլ ես իմ կա-
մաւս ետու զանձն իմ. զի երկնի և
երկրի ստեղծողն էի:

Եւ նա այս մի և նոյն անձ և մարդն՝
խաչեցաւ, և մեռաւ:

Որպէս այս միութեան համար՝ վկայե-
անսխալ վարդապետն եկեղեցւոյ, սբ
յօհաննէս մկրտիչն՝ առելով:

Եւ նա գառն ան, որ բառնայ զմեզս
աշխարհի: Տեսեք նազելիք, որպէս
անսխալ վարդապետն վկայեաց:

Եւ նա գառն ասէ, և ոչ գառինքն:

Եւ արդ՝ ով մարդիկք՝ գառն ասե-
լովն՝ զոր բնութի իմանամք. մարդ-
կութիւն թէ անութիւն:

Եւ թէ սոսկ անութեան տամք, անտա-
նելի հայհոյութի է. և թէ միայն մարդ-
կութեան տամք, որպէս նեւտոր և չա-
րաչար հետեւողն նորա, բաժանեմք
զանութիւն իմարմնոյն, և անկանիմք
ի ներքոյ նզովեց Եւրոպայէ տաց:

Եւ պա՛հ ոչ սոսկ անութեան, և ոչ սոսկ
մարդ-

մարդկութե ասեմք, այլ յերկուց
կատարելոց բնութեց՝ անշփոթ մի
աւորեալ միոյ բնութեն ասեմք,
բանին աս. Ասց՝ ի դեմս նր աղաղակ
կէ սբ եկեղեցիս հայաստանեայց:
Ա՛խաժին որդի և բանդ անձ, և ան
մահ եղութի, որ յանձն առեր մարմ
նանալ ի արբուհոյ անածնէն, և
ի միշտ կուսէն. անփոփոխելիդ մարդ
եղեալ խաչեցար քո անձ. մահ
ունամբ զմահ կոխեցեր. մինդ ի սբ
երրորդութեն, և այլն.

Եւ ևս՝ որ ասեմք ի մէջ հանգա
նակին, հաւատամք և ի մի ան յս
քո որդին աս ծնեալն յայ հօրե մի
ածին, քո՛ յեղութե հօր, ան յայ,
լոյս ի լուսոյ, ան ճշմարիտ, յայ
ճշմարտե ծնունդ, և ոչ արարած.
Նոյն ինքն ի բնութե հօր, որով
ան ինչ եղև յերկինս, և ի վճ երկ
րի, երևելիք և աներեւոյթ:

Ար յաղագս մեր մարդկան՝ և վս
մերոյ փրկութե՝ իջեալ ի յերկնից
մարմ

մարմնացաւ, մարդացաւ :

Ի՞նչ լի է յերկնից իջանօղն, յայտ
է, թէ ան է : Ինչպիսիք ապի, չար
չարեալ, խաչեալ, թաղեալ, յերրորդ
աւուր յարուցեալ, ելեալ յերկինս
նովին մարմնովն, նստաւ ըաջմէ հօր :
Ով է խաչեալն, թաղեալն, և յա
րուցեալն : Ոչ ապաքէն իջանօղն է
յերկնից, զոր կարդացիք ան ճշմա
րիտ : Եւ այլ՝ ի պարտեզ կոչեցեալ
Գրքօջն՝ ի 280 թղ", մինչև ի 316
թղթա", զբնաւ խորհուրդս պատա
րագին վերաբերէ ի վր չարչարանաց
ուն մերոյ յսի քսի, ասելով. քա
հանային երթալն ի սեղանն նշանակէ
զքսի երթալն ի պարտեզն, և այլն
տեսանդ. չէ թէ միայն պարտեզ
Գրքի մէջն, այլև ծառ կենաց կոչե
ցեալ Գրքին մէջն ևս այսպէս կու
գրէ, տահա շատ Գրքերու մէջ. որ չի
գրեցաք թէ ձանձրուծի կու լինի :
Աւրեմն՝ որ պատարագեցեալն քսի,
զոր քահանայն պատարագէ, բարեօք

ասէ հայոց սբ եկեղեցին 'ի դէմ
 նորա, սբ ան, սբ և հզօր, սբ և
 անմահ, որ խաչեցար վս մեր, ողոր
 մեա մեզ: Քանզի եթէ պատարա
 գեցեալն քսէ, ահա յայտնապէս
 երեւի ձեր 'ի դուր բարբաճելն, թէ
 հայք զերրորդութիւն ասէն խաչել,
 ասելով 'ի սրբերդութեն խաչեցար:
 Աւր' մեք ոչ երգեմք զնա 'ի դէմ
 երրորդութե, զի նմա ասիցեաք ըզ
 խաչեցարն, քանզի ոչ պատարագի
 երրորդութիւն, այլ միայն քս:

Այս 'ի դէմ նր երգեմք, և զնա մի
 այն ասեմք խաչեալ, թաղեալ, յա
 ռուցեալ, համբարձեալ:

Այսպէս ձեր դաւանութե մէջը
 կամ աղօթքի մէջ հազար տեղ քսի
 ան կսէք, ու տաճկին քովը կը ու
 րանայք քսի անութիւն, զհայոց ազ
 գը յաղթելու համար:

Այր ասեղծողին, մայր այ կսէք,
 ունանիտ, ան ասեղծող որուն կը
 անա, այ չեն մի ըսեր:

Հապա ինչպէս տաճկին քովը ուրա
ցար, թէ քն մարդ է, ան չէ,
Յիրաւի՝ յոյժ չարագուհեղ շար
էք քան զարիտս, և քան զամ հայ-
հայեցան, զերէ ուրացող էք:

Իհա քն կսէ ի փրկագործ աւետա-
րանին, և որ ուրացի զիս առաջի
մարդկան, ուրացայց և էս զնա, ա-
ռաջի հօր իմոյ, որ յերկինս է. մատ"
10, 33: Դարձեալ գիտելի է, զի
յուհնաց եկեղեցին ևս երգէ ան
խաչեցաւ, և վն ան խաչեցաւ ասե-
լոյն՝ ի լուսահոգի գէորգ Ա շրդա-
պետէ միւլայիմ օղլու կոչեցելոյ ար-
տահանեալ ի օխտօխտ յուհնաց Կըք
քոյն, որ է յօհան դամասկացւոյն,
որ թարգմանի ութն ձայն, որ ըստ
աւուր պատշաճի՝ միշտ երգի յեկե-
ղեցիս նոցա: Ի կարգս առաջին յայնի,
Խորիստէ օթէօս իմօն՝ օդի ըստաւ-
րօն գատէտէքսօ՝ քէ թոնադօն:
(Թարգմանի) Վն ան մեր, դու ըն-
կալար զխաչ և զմահ:

'Ղոն առ բաղրի սինանարիսն, քե
 սինարիսն լօկոն ստաւրոն քե թա
 նադոն տի իման էգուսիօս գաղա
 տեքսամենոն: (Թորգոմէի) Հօր այն
 ըսկզբնակից և մշտնջենակից բանն
 կամաւ իւրով ընկալաւ զխաչ և զմահ
 վն մեր: Այսպիսի վա իբարիսն ու
 րանու քեկիս ագաղանիբեթէ, էգոն
 էսդանւրօսէ տիաֆիլանդրօբիան:
 (Թորգոմէի) Թաղաւոր անհասանելի
 գովով երկնի և երկրի, քոյին կա
 մաւ 'ի խաչ բեւեռեցար, վն մարդա
 սիրուբէ: ()'դու թաւմաթօս, բօս
 թանադու եկեվսադօ, ի'դոն աբան
 տօն զօի: (Թորգոմէի) Այլ զարմանա
 լի որպէս զմահ ճաշակեցեր կեանքդ
 ամենեցուն: Ադաւրօ բռօսիլօթիս
 էքուսիօս իբեթիւրմօն են մնի մադի
 դեթիս օս դնիթօս զօօտօդա:
 (Թորգոմէի) 'Ղխաչին բեւեռեցար կա
 մաւ քոյին որդի այ, 'ի գերեզմանի
 եդար որպէս մեռեալ, ով կենդա
 նատու: Այն առ ստաւրօ բռօսիլօ
 թիս

Թիս իզօրի դօն աբանտօն քէ էն
նէքրիս լօկիսԹիս օսԹանաԹօս քէ
րիօս : (Բարգձօնի) 'Ն խաչին բնեռել
կեանքն համայնից, և չ մեռեալս
համարեալ՝ անմահն ամ :

() Խէրօսին ախրանդիս էք խօսա. Թէ
ուրկիգօս գաԹարխաս տիաբլասա
մէ, խի'րաս տիէքէ դասա էնտօ
ստաւրօ : (Բարգձօնի) 'Նու 'իսկզբա
նէ՝ որ զիս անարատ ձեռօքդ ամային
կարողուԹք 'ի հողոյ ստեղծեր, վե
րըստին նոյն ձեռօքդ՝ 'ի վր խաչին
տարածեալ պարզեցեր :

'Նէքրօսին իբէսդի տիէմէքէ դին
բսիխին դօ Թանադօ բռօտի'տօսին,
օհմբնէվաի Թիս բսիխին մի էնԹիս :
(Բարգձօնի) 'Նն՝ որ ամային փչմամբ
իւրով՝ տունեալ է ինձ զհողի,
նոյն աստճածային փչմամբ՝ ցանկա
ցաւ մեռանիլ վա իմ, և զհողին իւր
յանձն արար մահու :

() օի էնիբօսդադօս քրիստէ իբար
խօն, քէ ՔԹարեհնտամէ, օս սիմ

բաթիս թեօս էնտիսանէնօս իախուան

Թանաթու գաղվաւ տէսբօդա :

(Բարգմանի) Ով արքա դու բողորո
վին կեանք գողով, և զիմ ապականել
մարմինս ծանրակիր՝ անօրէն զգեցել
ի հող մահու խոնարհեցար ով ար

իմ: () Վուլիսի աբանտա բիօն, օքէ
մեդաօքէվազօն, էքդուէբօն սքիան
Թանաթու իս էօնիօն զօին, դօբալ

Թիսու լօկէ Թեու: (Բարգմանի)

Ով բանդ անձ՝ քոյին կամաւ՝ զամ
էակս գոյացուցեր, և քոյին չարչա
րանօքդ՝ զատուէրս մահու՝ ի մշան

ջենական կեանս փոխարկեալ վերա
դարձուցեր: Եւ քսիլօ Թի է իւր
ըիատու բալամէ զօբիէ, էքսէդա

սիան: (Բարգմանի) Տէ մերոյ քսի՝
կենդանատու անային ձեռնիքն՝ ի
վր միոյ փայտի բեւեռեալ և տարա

ծեալ պարզեցան: () Դէ բնօսիլօ

Թիս դօ քսիլօ դու ատաւրոն, դօ

դէ էնէ քրօթի դօ գնադօս դու

էխդրու խրիատէ օթեօս իմօն:

(Բարգիտի) Ո՛վ անձ իմ քն՝ յորժամ
 'ի խաչին բեռեցար, յայնժամ զ
 բոլորի թշնամւոյն մահացաւ:
 Ղին գօն բաթօն թիան մօլօբ
 սին, առ բռօսքինումէն խրիսդէ
 օթէօս: (Բարգիտի) Ո՛վ անձ իմ քն՝
 քոյին չարչարանացդ՝ և անձային տան
 ջանացդ՝ երկրպագութի մատուցա
 նեմք:

Լ. յաքան առ այս:

(Յաղագս թէ շնորհք և շնորհքի մի
 պիտի է 'ի վէյն յանվարի խաչացել:

Լ. տմէ կղեմէս 'ի մէջ պատ
 մական հատորին իւրոյ 'ի
 843 երեսն, թէ խնդիր ա
 բարին յոյնք, թէ զծնունդն՝ 'ի
 դեկտեմբերի ինն արեք, և զմկը
 տութին՝ 'ի յունվարի վեցին:
 Ղաւրձեալ պատասխանի տունին հայ
 ոց վարդապետքն՝ 'ի մէջ ժողովին,
 թէ դուք յառաջմանէ՝ մեզիպէս՝
 զեր

զերկու տօնսն 'ի մի օր՝ յունվարի
 9 ըն կու տօնէիք, որ մեքալ՝ ձենէ
 ուսաք, մինչև ցայժմ 'ի միասին կու
 տօնեմք, և անխախտ կու պահեմք:
 Լ'սխացւոց կողմանքն. և երուսաղէմ,
 և այլ ևս եկեղեցիք՝ զերկոսին տօն
 սրն զծննդեանն՝ և զմկրտութեն՝ 'ի
 մի և 'ինոյն օր՝ 'ի վեցն յունվարի
 առնէին. սակայն՝ յետոյ փոխադ
 րեալք եղեն երկոքին տօնքն, զոր
 'ի մի օր տօնէին:

Խմացաք, որ սկիզբն այնպէս է եղեր,
 որ յետոյ փոփոխեր, և այլայլերեն.

Լճ՝ 'ի Թղթաճամարն 835, ասէ:
 Լ'բդ ուն սաճմանեցաւ զատիկն 'ի
 միաշաբաթ ոչ աւուրն, այսպէս՝ և
 ծնունդն՝ փոխեալ սաճմանեցաւ
 բաժանաբար տօնել, նախ զծննդեա
 նըն 'ի ի ե ըն դեկտեմբերի, և ա
 պա զմկրտութեն 'ի 9 ըն յունվարի:
 Խմացաք, որ կղեմէս բացարձակ և
 յայտնապէս գրէ, այս բաժանում
 ներուն վերջէն լինիլն:

Դարձեալ գրե խիտ թաղարձակ
 նոյն կղէ մէսն, 'ի Թղթ" • 344 • և 345
 Լքէ արդ' Թէպէտ այս տօնիւր այս
 պէս, (քի է բաժանաբար) ակեալ 'ի
 յուլիոս պապէն հետե, սակայն՝ յո
 մանց եկեղեցեաց ընկալեալ լինէր,
 և յոմանց ոչ, մինչև 'ի ժամանակա
 մեծին յօհաննու տկերերանի, և
 Թաղաւորացն Ստրիու և Վօրկադէ
 ու՝ որդւոցն մեծին Թէոդոսի:
 Լքէ յայնժամ կանոնօք՝ յըհանուր
 եկեղեցին ամուտալ տարածեցաւ,
 և այլն: Սարդացէք անդ, որ այս
 պատմութիւն երբ կանէ կղէ մէսն, որն
 առաւ է, որն իրաւ:

Նսեմ ձեզ, Թէպէտ յուլիոս պապն՝
 այս երկու տօնին բաժանումն արաւ,
 լաքին Թէմէլ չի բռնեց:

Ս երջն՝ մեծին Թէոդոսի որդին՝
 Ստրիոս Թաղաւորն հռոմայ՝ 'ի կոս
 տանդնուպօլիս եկաւ, իւր մօրն, և
 եղբօրն արկադիսի, պատմեաց նց,
 Թէ 'ի հռոմ աահմանեցին բաժանաբար

զտօնելն ծննդեան և մկրտութե։

Սերջն՝ նոց հաճոյ եղև, թէ մեքսլ
այնպէս տօնեմք։

Հրաման արին, այսուհետև բաժա-
նաբար տօնել, և մնաց այնպէս մին-
չև ցայժմ։ Ս Ե այսր գրէ ևս տ-
րատիոսն յոյն արկենդի կոչեցեալ,
'ի հաւաքմունք յաղագս անխմորից
ասացեալ գրքոջ 'ի թղթաճա' 288։

(1) տօն 'Բնի ծննդեանն' հինքն ոչ
տօնէին ըստ այժմոյս, ոպ վկայէ ոս-
կեբերանն։ Աւատի՝ ոչ պահս գոյր,
և ոչ հակմունս, մինչդեռ պահպանե-
ին։ Բանդի յաժայայտնութեն։ 'ի
միասին պաշտէին զծնունդն, և զմկր-
տութիւն քսի, ըստ որում կարգի՝ մինչ
ցայժմ պահեն լ' ըրամեանքն։

Մերելի եղբարք՝ զվերոգրեւ բանս՝
լաւ իմացաք, որ 'ի յանցեալ ժամա-
նակս՝ յունաց ազգն, և բոլոր քրիս-
տոնեայքն, զքսի ծնունդն, և մկր-
տութիւն, 'ի վեցն յունով՝ կու տօնէին։
Ինչպէս որ այժմ մեր ուղղափառ

ազգն հայոց կու տօնէ :

‘Ի, աւ’ իս, որ պահք ևս չէին պահեր
ինչպէս որ այժմ կու պահեն :

Ար ահա այսմ ճշմարտութեամբ վկայ
եաց ևս տրատիոս անաբանն իւրնց :

Ի՛յլ և շամպէր իմաստասերն, ‘ի մեկ
նեղն զբառն եբիՔանիա : ‘ի գրքոյն,

որ կոչի բառ գիրք՝ ընդհանրական
ամ գիտութեց : ասէ, հայք մինչև

ցայսօր հռչակեն զտօն ծննդեանն՝
‘ի յաւուր յայտնուէ, ըստ զորուէ

հին եկեղեցւոյ : Վն որոյ պատճառի
ամանք պատրիք մեղադրեալ են զնս,

գուցէ ոչ տեսանէ լո՛վ, և ոչ իմանա
լո՛վ այն պատրիքն : որ եբիՔանիա

կամ յայտնութե տօնն ‘ի վեցն յուն
վարի անգլբնապէս և յատկապէս ծը

նուկն փրկչին մերոյ էր :

Ի՛հա՛ այսքան ինչ ‘ի գրքէն յայն
մանէ արտահանեալ եղաք աստանօր,

զի ծանիցեն որդիքն ճշմարտութե,
թէ զոր ինչ միանգամ ընկալեալ է

հայոց ուղղափառ ազգն, զնոյն մին
չև

և ցայսօր ամբողջ պահեալ է ըստ
 ռաբելական անանդուէ. զի յառաջ
 նուաճն նորա ևս զծնունդն քսի ՚ի
 վեցն յունվարի առնէին. և այժմ
 ոչ առնելով, նորա ՚ի մէջը բաժանե-
 ցան և ոչ մեք ՚ի նոցանէ:

Եւ զայս Բէ՛ լէ՛ արժան խառնել լո-
 ՚իսք խորհուրդի:

Րդ՝ ոմանք աղանդապետք՝
 և հետեօղք նոցին կարգա-
 զուրկքն՝ կատեն, թէ քահանայքն
 զ՚Բն կու պատարագեն. բայց ՚Բն
 յորժամ ՚ի վր խաչին պատարագե-
 ցաւ, ՚ի կողէն ելաւ արիւն և ջուր.
 ապա ուրեմն՝ պիտոյ է, որ զջուր
 դնեմք սկիհին մէջը, որ է սուտ և
 խաբէութի: Ոպ ասէ մոլորեալ յա-
 կոբ պատրին և այլ նմանք նոցին ՚ի
 մեկնութի դաւանութե գրքին 55
 Թդ՝ ՚ի սողոմոնէ վկայութի բերել ասէ

և արբէք զգինի իմ գոր խառնեցի
 ձեզ . որ ապկից կսկսէ ըսել Թէ (36
 Թղթահամարին) ըմպել պէտք է զար
 իւնն սակաւիկ ինչ ջրով խառնեալ
 կեօյա խառնման անուկա տէի . սա
 կայն սուտ է . զերէ կուռնելիոս լա
 Թինացոց մեկնիչը 'ի մեկնուէ առա
 կաց 'ի վր խառնարան բառին ասէ Թէ
 'Նախ անաստաս նիկիացին և ջերոնի
 մոս իմանան զխառնմանէ անուրթէ
 և մարդկուրթէ : Նշրկորդ ' Վրի
 գոր պապն գինի ասէ զպատճիրան
 արն քնի . և խառնումն զառակսն :
 Նշրկորդ ' կեսարիոս առելաթացին
 ջրովն զճեթանոսան և գինեաւն ըզ
 հրէացան իմանայ . յորոց խառնեալ
 փեկեղեցի եղև : Չորրորդ փռոս
 փերէս ասէ իմաստուրթին եդ զսե
 ղան սրբազան խորհրդոյ յորում հա
 ցըն սրբազան մարմնոյն քնի և ար
 իւնն ուտելի և ըմպելի յառաջագ
 րին և այլն :

Նշխմտի եղբայրք՝ մեք հիմի այս
 վե

վերոգրեալ վարդապետաց մէկնու
 թի՛ւնըմի հաճատամբ որք են նա
 ազգաց ըստնելի եօխաս այս խաբէ
 բայի սուտ խօսիցն. դուք դատ արեք.
 () Ի ջուրն՝ որ եւ ՚ի կողէն, վս
 մկրտութե է, և ոչ թէ վս սրբութե.
 Եթէ վս սրբութե լինէր, ՚ի վեր-
 նատանն՝ ՚ի մէջ սկիհին ջուր կու
 դնէր. բայց ոչ եդ:

Ուր ասէ զու՝ 22, 17: Եւ ընկալեալ
 բաժակ՝ գոհացաւ և ասէ առէք զայդ
 և բաժանեցէք ՚ի ձեզ:

Տե՛ս, որ ՚ի սրբագործութե զջուր
 ոչ յիշէ. և հաստատէ ասելով, զայս
 արարէք առ իմոյ յիշատակի:

Ղարաձեալ՝ մարկոս ասէ, 14, 22:

Եւ առեալ բաժակ՝ գոհացաւ և
 ետ նոյ, և արբին ՚ի նմանէ նախն:

Տեսէր, զի ոչ ասէ, թէ արբէք ՚ի
 ջրոյ և ՚ի բաժակէ յայսմանէ. այլ մի
 այն զհացն և զբաժակն եցոյց մեզ,
 և պատուիրեաց զայն առնել, ասե-
 լով՝ զայս արարէք:

Իայց արիւնն և ջուրն՝ որ ել ՚ի կո-
ղէն ՚ի վճ խաչին, արիւնն ըմպելի
է վն մեղաց Թողու թէ. և ջուրն
վն մկրտութե. որով կառուցանի
եկեղեցին:

Յունաց ազգն՝ գիրք մի ունի պա-
մայ, յորում գրեալ է, թէ լաթի-
նացւոց ազգը՝ մկրտութիւն անուամբ
միայն ունի, ոպ թէ ամենեւին չու-
նի. ուստի յայտ է, թէ կրկին մկր-
տելոյ են արժանիք, զի արբիցին
յակզբնական մեղաց, և կատարեալ
քրիստոնեայք լինիցին:

Որև գրքին անուանը՝ արակման խայ
տառակութե կու կոչուի:

Յուդէոն. Կողն Քսի բղխեաց
զջուր, վն անձային անաղանին. և
զարիւն՝ վն սբ բաժակին. քանզի
տիգաւ խոցեալ Տն՝ աղբիւրք ել
կու բղխեաց ՚ի յանարատ կողե
իւրմէ, որոց մինն արիւն՝ իսկ միւսն
ջուր բղխեաց, և անձային խորհրդա-
ծութին արդեօք ժառանգեաց ըս-

տանալ զժիւն 'ի վերուստ. իսկ անձայ
ին աւագան վիճակեցաւ ժառանգ
գել 'ի վերուստ զջուրն, և մին մաք
րե ջրով, իսկ միւսն անուցանէ ա
րեամբ. զորօրինակ 'ի ծնանիլ ե
րեսային, նախապէս կաթ պիտի, առ
'ի անուշդ նր, այսպէս յետ մկրտուե
մարմին և արիւն պիտի, որ փրկուի.
Տեսար, որ ջուրն կողին՝ վս մկր
տութե է. գլուխ Ժ. ան.

Ղարաձեւալ վկայութիք սբ հարց. որ
'ի մէջ աւագանին եղեալ ջուրն՝ շը
նորհօք հոգւոյն սբյ տարրափոխի,
և լինի 'ի յ'ձային կողէն հեղեալ
ջուրն. Ղա մէջ անձային բաժակին ե
ղեալ գինին՝ գալստեամբ հոգւոյն
սբյ փոխի, 'ի կողէն ելեալ գինին,
սբ ե արիւնն. քանզի վկայեն սբ հարք
մեր (ասէ) սբն կիւրեղ, և թեոփի
լաքդոս, 'ի մեկնութե յօհաննու,
գլուխ 18, թէ և այլք սբ հարք ա
սեն, թէ 'ի ձեռն ջրոյ ծնանիմք,
իսկ արեամբ և մարմնով անանիմք.

Տեսար մի ով եղբայր, որ ՚ի կողէն
ելեալ ջուրն վս մկրտութե ե, և
ոչ թէ վս արեան հետ սկիհին մշ
ջը դնելու: Սոյնս և դամասկացին
ասէ: Լաժ մեզ ՚ի սբ և յանարատ
կողէն իւրմէ զաղբիւր թողութե
զջուր, վս վերստին ծննդեան: Իսկ
զարիւնն ՚ի յարբումն տունից յաւի
տենական կենաց, և այլն:

Դարձեալ գրէ սբն ներսէս շնոր
հալին, այսօր անճառին մէջը, ասե
լով, թէ կրկնավտակ կողին աղբերբ
եկեղեցի իւր հաստատի, ջրովն մաք
րի, զարիւնն ըմպէ, զորդի ը հօր
փառաւորէ, և այլն:

Դարձեալ Քռանկաց բեռնարատան
ասէ, ՚ի գիրքն ալպերտի՝ գիրք չոր
գլուխ 20: Աւսիր ով քրիստոնեայ,
թէ ուրբան պարտիս սիրել զՔս,
որ զմարմին իւր ետ ՚ի կերակուր,
և զարիւն իւր ետ ըմպելի: զհոգին
՚ի գին մարդկային բնութես: և ըզ
ջուր կողին ՚ի լուացումն:

ԼՃ ԳՐԻ 'Ի ՎԵՅՐԴ ԳԻՐՔՆ՝ 'ԻԹՂԹԱ՝

404. Ս լուրն առ 'Ինչանակել զԸ
Հացու մն ըն եղեկիելի՝ որ ասէ, տե-
սի՝ զի ելանէր յաջմէ կողմանէ տա-
ճարին ջուր։ 'Նարձեալ արիւն առ
'Ինչանակել զփրկուծի։ ուն տսէ
առաքեալն առ եբրայ՝, զի առանց
արեան՝ ոչ լինէր փրկուծի։

ԼՃա յայտ ելլէ, զի ձեր վարդա-
պետքն ասացին, թէ ջուրն՝ վն մըր
տուծէ է։ Սքն 'Ներսէս շնորհալին՝
'Ի ինն որդի գրքոջն՝ որ 'Ի վենետիկ
պատմայ եղեալ է, 'ԻԹՂ՝ 179 ասէ։
Տեգաւ հարեալ զինաւորին։ աղ-
բիւր բղխեալ 'Իսբ կողին։

Ջուրն 'Ի լուսացումն աւազանին։
արիւն յարբումն խորհրդին։

'Նրձլ ասէ 'Ինոյն գրքոջն, 'Ի 306։

'Նայտնեալ կողին խոցունած տիգի։

կայլակ աղբերց ըն կըրկնակի։

Ջուրն 'Ի լուսնաւ մեղուցեւոց։

'Ի մահ նորա մըկըրտեւոց։

ԼՃիւնն 'Ի արնուկ մաքուր հոգւոց։

առ 'ի Բս տղայացելոց:

Եւ Եբն օհան ոսկեբարանն՝ 'ի մէկ
նութէ յօհ" աւետա" 'ի թղ" 920,
ասէ. յետ այսորիկ և խորհուրդ
անձառելի լինէր կատարեալ. քանզի
(եւ ասէ՝ Միւսն և ջուր.) ոչ պար-
զաբար ինչ և ոչ ուն և պատահեաց
ելին աղբիւրքն. այլ վս զի յերկա-
քանջիւրոցն յայնցանէ լինէր շինել
եկեղեցին. և գիտակ էն մատու-

ցողք խորհրդոյն:

'ի ձեռն ջրոյ ծնեալք վերստին, և
'ի ձեռն արեան և մարմնոյ անեալք.
յօհան" մեկնուէ թղ" 920 առջի էջն.
Մյս Եբս կրսէ թէ, մարմինն ու-
տեմք, արիւնն ըմպեմք, 'ի կողէն
եւեալ ջրոյն մկրտուիմք:

Վաւ աղանդապետն 'ի մէջ տօմարին
իւրոյ՝ 'ի գլուխն 5 'ի վերջն վերջին
հատորին կղէմէսի՝ գրէ.

Երեք են որք վկայեն յերկրի. հա-
գի, Ս յուր, և Մ. րիւն.

Հոգի սրբուծէ, արիւն՝ փրկուէ,

և ջուր՝ մկրտու թէ:

Ղարձեալ՝ ասէ՝ ինոյն գլուխն.

Եւ ի բանալ տիգաւ՝ զինուորին ըզ
կող խաչեցելոյն՝ իմասցէ, ուստի
ելին արիւն և ջուր, ու ոգանել զե
կեղեցին աւագանաւ՝ և բաժակաւ:

Ի Թղթաճամար 484:

Իմացայք, որ ջուրն կողին վն մկրտու
թեան է: Ս) Ի ահա ի գրոց ձերոց

բերաք զվկայութի, զի հաստատուն
լիցի բան մեր, որ ջուր՝ վն մկրտու
է, և ոչ սկիհին մէջ դնելու համար:

Եւ յորժամ ել ի կողէն արիւն և
ջուր, երկուքնալ մէկ խարար ելան.

ոչ թէ մինն առաւել և միւսն սակաւ:

Ի՞նչ ձեր գիւնական վարդապետքն
կասեն, թէ ջուրն՝ այնքան քիչ պետք

է, որ չերևի գինւոյն մէջ ջուր լի
նիլն: Աւրեմն՝ ի կողէն ելած ջուրն՝

սհիհին մէջը դնելու համար չէ,

այլ մկրտութե համար է:

Եւ ասացաք, թէ՝ ինչ ճշման մեր՝

որ պատարագ ըրաւ նէ, ջուր չի

դրաւ. և առաքեալքն՝ և նր հարքն
չի դրին. որ և ուղղափառ եկեղե-
ցին հայոց՝ հետեւելով նոցա ջուր չի
դնէր. զէրէ ջուր դնելը նոր սահ-
ման է. որ ոմանք հերձուճածք ընդ
ներեւն, որ է ծուռ:

Եթէ ոչ հաւատայք, տեսե՛ք յուղղե-
ծուծ գրքով, 'ի թղ' 96, գրի այսպիսի:
Նինգերորդ՝ խնդրիցես, մի՛ թէ
խառնուամես այս ջրոյ՝ է՛ յեռթէ
սրբագործուէ:

Պատասխանեմ, թէ ոչ է. ոմո՛ւ ուսու-
ցանէ (ասէ) հռոմէական ուսուցա-
րանն. ուր ասի, թէ առանց այսպի-
սառնման՝ խորհուրդն կարէ կայա-
նալ. և 'ի ժողովն թրիտեն'՝ ասի, թէ
այս եկեղեցւոյ պատուիրանն է առ-
քահանայս. ուստի՛ ոչ է հարկաւոր
(ասէ) ընկացումանն այ:

Տե՛ս, որ 'Ժական օրէն չէ ասէ
Ժողովն թրիտեն':

Եթէ՛ն՝ զարմանք մի մեծ այս է, զի
զխառնումն զայն ջրոյ՝ քան զածական

պատուէրդ առաւել կու պաշտէք,
ու հեմ կրսէք քի, այս մարդկային
աւանդութի է, Քաւկան սահման
չէ: Ղարաթէսը ուղղե ծուծ գրքով
յետին երեսն՝ հաղորդութե պատ
կերին՝ Թղթա՝ 89, ասե. ջուրն պա
տարագին՝ վն պատուիրանի է, և
ոչ ՚ի հարկաւորութե. ցն՝ չէ հար
կաւոր խառնել զջուր ՚ի խորհուրդ
պատարագին: բայց պատուիրօղն ով
է, մեք չեմք գիտեր, և չեմք ճանա
չեր. զերէ Քն, և նք առաքեալքն
չի՝ պատուիրեցին:

Լորդ՝ ահա ձեր գիրքերն յայտնա
ստեն, Թե հարկաւոր չէ, և այ կա
ցուցումն չէ տէյի:

Ի պքին, ոչ գիտեմք, ուստի ուսան
սորա, խառնել զջուր ՚ի բաժակն
հաղորդութեան:

Մեք զՔն գիտեմք, և նք կու հա
ւատամք, և նքց առաքելոց պատուի
րանը կու պահեմք, զոր պարտ է պա
հել: Չեմք գիտեր, Թե ով է հրա

մայեր զջուր գնել հետ գինւոյն 'ի
Ժամ պատարագին :

Ինչ մեզ չի պատուիրեաց, և մեք
վսայսորիկ ոչ գնեմք :

Լաթէ 'ի մէջ աւետարանին գրեալ
լինէր նէ, մեք ալ ջուր կու գնեաք:
Ինչոք 'ի Վրէ մարգարէն Սովսէս,
յերկրորդ օրէ" 4, 2:

Մի' յաւելուցուք ինչ 'ի բանն, զոր
ես պատուիրեմ ձեզ, և մի' հատանի
ցէք 'ի նմանէ: պահեսցիք զպատուի
րանսն Տէնայ մերոյ, զոր ես պատ
ւիրեմ ձեզ: Վրէ և առաքեալն պօ
ղոս առ կոր", 11. 1:

Եւ մանազք ինձ եղերուք, ոպ և ես
Ինչ: գովեմ զձեզ, զի զամ ինչ
զիմս յիշէք: ոպ աւանդեցի ձեզ,
զաւանդուծիսն ունիցիք:

Մեք Տէն մերոյ Ինչ և առաքելոյ
և սբց հարց պատուիրանն՝ պահելոյ
պարտական եմք: և ոչ աղանդա
պետաց և հետեւոյ

զաց նց:

Յուդա Բէ՛ Վերջին օծումն ոչ է հարկա
հոգ

Արտին առ հասարակ ամ
քրիստոնեայքն՝ առնու
ղկրտութի ը հրամանի
փրկչին, որ ասէ :

Եթէ որ ոչ ծնցի ՚ի ջրոյ և ՚ի հոգ
ւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն
այ : յօհան՝ 3, 5 :

Ահա ՚իսմանէ յայտ է, թէ հարկաւ որ
է՛ մկրտութի, և առանց որոյ՝ ոչ
որ կարէ փրկուիլ :

Վարձեալ՝ պարտ է ամ քրիստոնէ
ից՝ ճաշակել զամենայնք մարմինն, և
զկենարար արիւնն Վսի. ը այնմ,
եթէ ոչ կերիջիք զմարմին որդւոյ
մարդոյ, և արբջիք զարիւն նր, ոչ
ունիք կեանս յանձինս, յօհ՝ 6, 54
էն՝ մինչև ՚ի 58 :

Վարձեալ՝ պարտ է ևս մեղուցելոց՝
զղջալ և ապաշխարել. ը այնմ, ապաշ
խա

խարեցեք, զի մերձեալ է արքայուին
երկնից. մատ" 4, 17:

Երբ թէ այսոքիկ երեքեանս հար
կաւորք են, և հրաման փրկչին. վայ
պարտի ամոք, որ կոչեցեալն է 'ի
հաւատա Վրնի, առնուլ զստա, զի
առանց սոցին՝ ոչ կարեմք փրկուիլ.
Իսկ յաղագս պատկին՝ կարգին՝ և
վերջին օժման՝ ոչ ասացեալ է հրն
մեր Վրն, և ոչ առաքեալքն, եթէ
ոք զստա ևս ոչ առնուցու, ոչ ունի
կեանս. Իսայց՝ զայս միայն ասացել
են վարդապետք եկեղեցւոյ, եթէ
առնուցուն՝ բարձր առնեն. և թէ
ոչ առնուցուն, ոչ վնասու իմիք առ
դիպին. Եւր զրի 'ի յուղղ և ծուծ
կոչեցեալ գրքովն 'ի թղթահամարն
330, յաղագս վերջին օժման.

Ինդրեցեա. մի՞ թէ պարտաւո
րիմք լըուիլ զխորհուրդն վերջին
օժման. Պատասխանեմ (ասէ) ընդ
թօմայի, թէ ոչ երբեք պարտաւո
րիմք լըմահու չափ մեղօք, լըուիլ
'ի.

զխորհուրդս, ը ինքեան խօսելով,
Թէպէտ օգտակարագոյն է, և կեն-
սատու իսկ է. սակայն՝ ո՛չ ունի ըզ
հարկաւորութի միջոցի և պատուի-
րանի, և այլն:

Առաջ ասել, Թէ Թէպէտ օգտակա-
րագոյն է և կենսատու, սակայն՝ ոչ
է այնպէս, ոպ թէ չառնօղքն ո՛չ
կարեն փրկիլ. քանզի ո՛չ ունի զհար-
կաւորութի միջոցի և պատուիրանի.
ոպ մկրտութիւն ունի միջոց և պատ-
ւիրան. զի ջուրն՝ խորհուրդն՝ և
մկրտող քահանայի դիտաւորութիւն
ը կենդեցւոյ օրինի, եւ միջոցք, ք
միջնորդք. և ը թէ՛ միւսն ՚ի անկե
ո՛չ լինիցի, ո՛չ ևս լինի մկրտութի.
Իսկ զայսոսիկ՝ ո՛չ ունի վերջին օ-
ծումն. զի ոչ է հրամայեալ ՚ի անկե.
զի եղիցի պատուիրան: և ո՛չ ևս է
այնպէս, ոպ թէ՛ չառնօղքն ո՛չ փրկ-
կեցերն, զի լինիցեր միջոց, ք միջ-
նորդ, հարկի և պատուիրանի:

Եւ թէ առնուեն, բարւոք առնեն.

և

65

և

և որք ոչ առնուեն, ոչինչ փասին, և
 ոչ մեղանչեն: Ահրեւիք իմ, 'ի մջ
 հին և նոր կտակարանին՝ ոչ գոյ ա
 նուան վերջին օծման: այլ փայն 'ի
 գիրս վարդապետաց եկեղեցւոյ:
 Եւ այն՝ որ գրի 'ի գիրս յակօբայ
 առաքելոյն, է սակս առողջութե,
 բժշկութե, և ներելի մեղացն թող
 րութե: և ոչ վն վերջին օծման:
 Որպէս ասէ, հիւանդանայցէ ոք 'ի
 ձեռք, կոչեսցէ զերիցունս եկեղեց
 ւոյ, և արասցեն 'ի վր նր աղթս:
 Եւ աղթքն հաւատովք՝ փրկեսցեն
 զաշխատեալն, և յարուսցէ զնա Տր:
 Եւ եթէ մեղս ինչ իցէ գործեալ
 թողցի նմա: Առստովան եղերովք
 միմեանց զմեղս, և աղթս արարեք
 'ի վր միմեանց, ոպ զի բժշկիջէք:
 քանզի յոյժ զօրաւ որք են աղթք
 արդարոյ յօգնականութի:

Աւրեմն՝ ոչ է հարկաւոր վերջին
 օծումն, զի ոչ գտանի 'իսբ գիրս
 պատճիռեցեալ, ոպ զմկրտութին,

զդրոշմն, զհաղորդութիւն, և զապաշ-
 խարութիւն: Ըստ այսմ իմանալի է
 և զպսակէ, զորմէ գրէ առաքեալն:
 Եւ որ ամուսնացուցանէ զկոյսն իւր,
 բարոճորք առնէ. և որ ոչ ամուսնա-
 ցուցանէ, լաւ ևս առնէ: 1 Կո" 7, 38:
 Ըստ այսմ է և կարգն, զոր հաճողքն
 առնուեն, և որ ոչ հաճին՝ ոչ առնուեն:
 Իայց ոչ մեղանչեն սակա ոչ առնչոյն
 իւրեանց: Եւ յապակայն՝ մկրտութի
 դրոշմն՝ հաղորդութի՝ և ապաշխարութի
 որք հարկաւորք են, առնլեք են. զի
 առանց սոցա՝ ոչ կարեմք փրկիլ:
 () որս զամենեւեան՝ առնէ ազգն
 հայոց, ի ժամանակի մկրտութե.
 Բայց՝ ազգք ոմանք, որք ոչ առնեն
 զմկրտութի, ըստ օրինի և հրամանի
 փրկչին. և ոչ ըն իւրեանց ժողովոց
 վճռոյն. որք ընկղմամբ և լոճացմամբ
 հրամայեն առնել. այլ զնոսա՝ ցի է՝
 զսբ հարս, և զիւրեանց ժողովսն՝
 տգէտս համարելով, սրսկմամբ առնեն
 և ոչ ըն մկրտութե տան և զդրոշմն.

և զվերջին օծումն, որոց բազումք՝
առանց դրոշմի և վերջին օծման, և
առանց հաղորդութեանն. ոմանք
ջրահեղձ լինելով, ոմանք յանկար-
ծամահ լինելով, և ոմանք՝ ի պատե-
րազմի մեռանելով, որք զընին ՚ի գը-
րոշմէն, և ՚ի վերջին օծումէն, և ՚ի
հաղորդութենէն:

(1) սոսա մտածելով ազգն հայոց՝ յետ
մկրտութե կու գրոշմէն, և վերջին
օծման խորհուրդն այլ կու կատա-
րեն, և յետոյ կու հաղորդեն.
Եւ զիւրոք ոչ առնեն զմկրտութի
լուացմամբ, զոր յառաջագոյն առ-
նէին: Վհա գրի ՚ի յուղղ և ծուծ
գրքոջն՝ ՚ի 47 թղթա", թէ անունա
այս մկրտութի նշանակէ զլուացումն,
կամ զընկղմումն, և է՝ սահմանեալ ՚ի
Քնէ Տնէ մերմէ և այլն:

Դարձեալ ՚ինոյն գրքոջ ՚ի թղթա"
83 գրի: Վաւ ճշմարիտ է, զի ամ
մկրտելոց՝ իսկապէս կարէ տրել դը-
րոշմ, և այլն տես անդ:

'Իրձլ' 'ի նոյն գրքով' 'ի 84 թղ' գրի:
 Հուկոն վարդապետն ասէ. որ վն
 անհոգութե իւրոյ՝ զուրկ է 'ի խոր
 հրդոյս, քի՛ 'ի գրոշմէս, ելինք յճէօ
 է ևս կասկածելի: 'Ի գրեւածոցս
 յայտ է, թէ որ ըստ հրամանի փրկչին՝
 և ըստ արքոց առաքելոց և ըստ կա
 նոնի սուրբ ժողովոց՝ ոչ են մը
 կրբտեալք. ուստի՝ պարտական եմք
 զնս մկրտել ըստ օրինի որք կատարեալ
 քրիստոնեայք լիցին, և ոչ անունամբ
 միայն: 'Ի արձեալ՝ 'ի նոյն գրքով' 'ի
 148 թղ' ասի. և յետ այսորիկ յաւել
 ասել, և թէպէտ 'ի սկիզբն քրիս
 տոնեականի կրօնի՝ էր 'ի կերար
 կուսմն երկաքանչիւր տեսակաց:
 'Ի այց ժողովն թրիտենթիւոյ՝ ասէ,
 յառաջ տային 'ի մարմնոյ և յարեւէն,
 բայց այժմ արդէլեաց զայն:
 Աւրեմն՝ երևի, թէ կամ յառաջա
 գոյն տւօղքն հերետիկոսք էին, կամ
 այժմու արդէլօղքն:
 Ար և վն առաջնոցն ասել ինչ քան
 լիցի:

լիցի. այլ յետիւքն են հետեւիկոք,
 որք բարձին, () որս հարկաւորքն են
 ոչ առնէք՝ և զոր ոչ է հարկաւոր և
 վասակար՝ իբրեւ զմեծ ինչ համարե
 լով՝ առնէք և մաքառիք ը ազգին
 հայոց, որք առնուեն ը մկրտուած և
 զգրոշմն, և զհաղորդութին, և ըզ
 վերջին օծուածն: Բայց ոպ առացաք
 դուք զհարկաւորսն զանց առնէք՝ ի
 ժամանակին կատարել, և զանհարկա
 ւորն՝ առնէք ներհակաբար:

Բարւոք ասէ փրկիչն վս ձեր կեղ
 ծաւորաց, թէ զի տեսանես զչլւղ
 ական եղբօր քո՝ և ի քում ական
 զգերանդ ոչ տեսանես:

Ապ յայտնի բանմի ասեմ ձեզ, որ
 միշտ կու տեսանէք ու չեք իմանար և
 հետաքրքրուի չեք աներու՝ անբան
 կենդանեաց նման՝ ինչ թէսլիմ էք ե
 ղեր յամ կողմանց. պատարագին ժա
 մանակն սրբազործ եալն ոչ տան. այլ
 ասկ հաց, որ է քսադիր օրինին հա
 կառակ և մոլուի հերձձած ողական:

իսկ

իսկ հայոց սբ եկեղեցին տայ ամցւն
պատճախան մարմինն և արիւնն՝ քսի
հետեւելով։ քանզի սբ մարմինն թա
թախէ 'ի սբ արիւնն ը մատ" 20, 22։
զմկրտուծին զոր ես մկրտելոց եմ
մկրտիլ և զուկ" 12. 50. մկրտուի
մի ունիմ մկրտիլ։

Ի զբարժ իմ սիրելիք, քս ան մեր
մկրտելէր որ զայս բանս խօսեցաւ
յայտ ե թէ մկրտեալ էր. այս ինչպիս
մկրտուի էր, ասեմ ձեզ. իւր պատ
ճախան արեամբն վերստին մկրտե
լոց էր, ահա մեր հայոց սբ եկեղե
ցին ը վճռոյն քսի որ ասէ զայս
արարեք առ իմոյ յիշատակի այնպիս
կառնէ, ոպ զի զպատճախան մարմի
նըն կու թաթախէ, ք կու մկրտէ
'ի յանմահարար սբ արեանն, և կու
բաշխէ զզօացելոց և յիշատակ ան կու
լրացուցանէ և կու պատուէ, ուսել
'ի անէ և յառաքելոց երկաքանչիւր
տեսակաց հաղորդեմք ը օրինակին
ոպ 'ի վերդ գրեցաւ, ահա 'ի վե

Եւ տիկ պատմոյ եղեալ խորհրդատեա
 րն որ մեկ երձան հայերէն և միւ
 րն տալեաներէն 'ի թղ' 42, գրեալ
 է այսպէս, և առեալ զսբ մարմինն
 թացցէ յանապական արիւնն և ա
 սացէ, նոր նժ մեր որ կոչեցեր զմեզ
 յանուն միածնի քոյ քսեանս և շը
 նորհեցեր մեզ մկրտութի հողևորա
 լազանն 'ի թողութի մեզաց, և արժանի
 արարեր զմեզ հաղորդել սբ մարմնոյ
 և արեան միածնի սրդւոյ քո, և այժմ
 աղաչեմք զքեզ նոր՝ արա զմեզ արժա
 նի լուսնել զսբ խորհուրդս զայս
 և այլն: Եւսե թէ արա (զմեզ) և
 ոչ (զիս) ուրեմն լէր հաւասար ձեր
 ճաշակած ինչպա ժողովուրդեանն չեք
 իտար, և չեք հետեիր քի և սբ առա
 քելոց և սբց հայրապետաց, այլ մշտ
 հետեիր ձեր մտացն և չար կամացն:
 Այս ահա զգուշացուցաք զձեզ. զօ
 դուտն ձեր դուք գիտաաջեք:

Ա ԷՐԸ ԼՅԷԷՐԷ ԺԱՅԻՆ

ԿԵԿ-ԿԻՍ

